

دیرینه‌شناسی ترجمه در ایران (۲)

پس از ظهور اسلام تا تهاجم مغول

بیت‌الحکمه

ترجمه آوری و تألیف:

حسین ملانظر

سرشناسه	ملانظر، حسین، ۱۳۳۵ - Mollanazar, Hussein
عنوان و نام پدیدآور	دیرینه‌شناسی ترجمه در ایران (۲): پس از ظهور اسلام تا تهاجم مغول، بیت‌الحکمه / گردآوری و تألیف حسین ملانظر؛ ویراستار رقیه عسگری
مشخصات نشر	تهران: ترجمه‌پژوهان، ۱۳۹۷-۱۳۹۸
مشخصات ظاهری	۴ ج. جلد دوم: ۱۸۴ ص.
فروست	کتاب‌های درسی مطالعات ترجمه؛ TP۹۰۹
شابک	۳۵۰۰۰۰ ریال، دوره: ۴-۹۵۱۸۳-۶۲۲-۹۷۸ / جلد ۲: ۶-۶-۹۵۱۸۳-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه
یادداشت	نمایه
مندرجات	پس از ظهور اسلام تا تهاجم مغول؛ بیت‌الحکمه
موضوع	برجسته ایران - تاریخ - دیرینه‌شناسی - مقاله‌ها و خطابه‌ها
موضوع	Translating and interpreting - Iran - History - Addresses, essays, lecture.
رده‌بندی کنگره	۷۳۱.۷۵۹-۷۳۱.۷۵۹ PIR2۸۹۲
رده‌بندی دیویی	۰۲/۱۶۴
شماره کتابشناسی ملی	۵۴۸۳۵۹۴

دیرینه‌شناسی ترجمه در ایران (۲)

پس از ظهور اسلام تا تهاجم مغول، بیت‌الحکمه

گردآوری و تألیف: دکتر حسین ملانظر

طرح جلد از: امیرحسین فراهانی

چاپ اول: ۲۰۰ نسخه

۳۵ هزار تومان

تهران: ص. پ. ۱۵۹-۱۳۴۷۵-دورنگار ۲۲۱۷۰۷۴۴

hus.mollanazar@gmail.com @IranianTranslationStudies books.translationstudies.ir

حق چاپ برای نشر ترجمه‌پژوهان محفوظ است.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۴
ب- پس از ظهور اسلام تا تهاجم مغول: بیت‌الحکمه	
ترجمه در نخستین سده‌های اسلامی و نقد و بررسی آن به قلم یکی از دانشمندان آن روزگار (جاذبه) / سید محمد حسینی.....	۷
فن ترجمه و انتقال فلسفه یونانی به جهان اسلام / نوشته عبدالرحمن بدوی، ترجمه اسماعیل سعادت.....	۳۳
نهضت ترجمه در جهان اسلام / نوشته ابراهیم مدکور، ترجمه اسماعیل سعادت.....	۶۵
بیت‌الحکمه و دارالترجمه / کامران فانی.....	۹۱
بغداد، کانون ترجمه عربی / نوشته میریام سلامه-کار، ترجمه کریم امامی.....	۱۲۵
سیر و تحول ترجمه در ایران از دوران کهن تا عصر مغول (۱۱) / مینه ورزگر.....	۱۳۳
نهضت ترجمه و نشر علوم بیگانگان در زمان حضرت امام رضا علیه السلام و پیامدهای آن / مهدی محقق.....	۱۴۱
نمایهٔ اعلام.....	۱۷۵

مقدمه

انتقال علم و ادب از یک نقطه به نقطه دیگر جغرافیایی و تاریخی و از یک فرهنگ و زبان به فرهنگ و زبان دیگر به ترجمه نیاز دارد. این انتقال نیازمند زمینه‌های مختلف است و نیروهای بسیاری در آن دخالت دارند. بررسی علل و عوامل دخیل در ترجمه در طول تاریخ، به شناخت بسیاری از نکات پنهان در ترجمه منجر می‌شود. تهاجمات بیگانه، جهان‌گشایی‌ها، ظهور ادیان، انقلابات و تحولات اجتماعی، تغییر حکومت، کوچ اتباع داخلی به خارج از سرزمین و نیز مهاجرت افراد بیگانه به درون کشور از عوامل دخیل در شدت و ضعف یافتن ترجمه است. رابطه بعضی از این پدیده‌ها با ترجمه مورد تحقیق قرار گرفته‌اند، مانند رابطه پدیده مهاجرت و ترجمه رمان در بعضی از قسمت‌ها به اندازه کافی توجه نشده است.

اینکه در دوره‌های خاص از چه زبان‌هایی به چه زبان‌هایی در ایران ترجمه صورت گرفته، و نیز موضوعاتی که ترجمه می‌شده حائز اهمیت است. افرادی که ترجمه را تشویق می‌کردند و مورد حمایت قرار می‌دادند و هاست آنها چه بوده نیز جای پژوهش فراوانی دارد.

موضوع مهم دیگر این است که از نگارنده چه تولید مطلب تا انتقال آن به مکان و زمان دیگر چه مراحل طی می‌شده. یعنی اینکه در طول تاریخ بحث فقط بر سر تألیف و ترجمه و تمایز این دو حالت نبوده، بلکه شکل‌های مختلف نوشتن، بازنویسی وجود داشته و عناوین مختلفی به آن اطلاق می‌شده است، مانند گزارش، تحریر، انشاء، ادراج، تفسیر و غیره. وقتی به لحاظ تاریخی به ترجمه نگاه می‌کنیم، دو نوع دسته‌بندی در ترجمه می‌یابیم:

- ۱- ترجمه پلکانی: کتابی از زبان مبدأ به زبان مقصد ترجمه می‌شود. این ترجمه بارها تکرار می‌شود و بازنویسی، انشاء، اقتباس و تحریر مجدد صورت می‌گیرد. آن قدر این کار انجام می‌شود که دیگر رنگ و بوی ترجمه و خارجی بودن خودش را از دست

می‌دهد. برای پدیدهٔ اول شاید بد نباشد اصطلاح تصاحب (Appropriation) را به کار ببریم.

۲- متون نگارشی: این نوع متون مقداری ترجمه در خود دارند. این مقدار ممکن است از صد درصد ترجمه آغاز شود و به یک درصد برسد. بسیاری از شعرا در قدیم کار خود را با ترجمه آغاز می‌نمودند، مثلاً فردوسی. آنها تلمیحات، آیات و احادیث فراوان را ترجمه می‌کردند و در نگارش و سرودهٔ خود جای می‌دادند، مانند سعدی و مولی. نشرای بسیاری داریم که معلوم نیست ترجمه می‌کردند یا خود می‌سرودند، مانند نیما یوشیج، ایرج میرزا، و در انگلیسی، شکسپیر.

بررسی این سنت تاریخی یا تاریخچهٔ تحول مراحل مختلف ترجمه و زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، ... را ابتدا می‌توان به «باستان‌شناسی» (Archeology) و سپس تبارشناسی یا «دیرینه‌شناسی» (Genealogy) می‌نامید.

مثلاً وقتی ترجمه‌های متعدد کلیله و دمنه را در طول تاریخ واکاوی و علل و عوامل بازنویسی و نیز تأثیر آن را بررسی می‌کنیم، در واقع کار ما می‌شود دیرینه‌شناسی ترجمه.

*** **

تهیه منابع، نمایه و سؤالات برای این مجموعه چهار جلدی بسیار زمان‌بر و پرهزینه بوده است. از ویراستار محترم که تمام وقت خود را وقف این مجموعه کردند و از هیچ زحمتی در ویرایش آن دریغ نورزیدند بسیار سپاسگزارم.

حسین ملانظر

تهران، خردادماه ۱۳۹۸